

BOSNA I HERCEGOVINA U EVROPSKIM INTEGRACIJAMA

Safet HALILOVIĆ

Sažetak

Šezdesetak godina trajanja procesa evropskih integracija dovelo je, od udruživanja prvobitnih šest zemalja Zapadne Evrope, do stvaranja Evropske unije koja danas obuhvata 28 zemalja sa 500 miliona stanovnika i 4,3 miliona km², sa 30 % svjetskog BDP, a čiji su glavni ciljevi razvitak Unije kao prostora slobode, pravde i sigurnosti. Za Bosnu i Hercegovinu i zemlje Zapadnog Balkana proces integriranja u EU odvija se kroz politički okvir stabilizacije i pridruživanja kao alternativu nedemokratiji, nestabilnosti i zaostajanju.

Ključne riječi: EU, integracije, Bosna i Hercegovina, stabilizacija i pridruživanje.

UVOD

Pitanje evropskih integracija i uključenje Bosne i Hercegovine u ovaj ključni projekat ovog vijeka od prvorazrednog je značaja za našu zemlju, u cilju stabiliziranja kao države i prosperiteta svih građana. Proces evropskih integracija traje šezdesetak godina i od prvobitnih šest zemalja Zapadne Evrope koje su željele da zaliječe tragične posljedice Drugog svjetskog rata u kome su neke od njih bile na suprotnim stranama (kao npr. Francuska i Njemačka) i onemoguće u budućnosti nešto slično, danas Evropska unija obuhvata 28 zemalja sa 4,3 miliona km² sa oko 500 miliona stanovnika i što je posebno značajno, čiji je BDP 12.600 milijardi dolara (oko 30% svjetskog BDP) odmah iza SAD sa 16.200 milijardi dolara, a ispred Kine sa BDP oko 9.000 milijardi dolara. Sve je to Evropska unija postigla zahvaljujući ciljevima za koje se zalagala kao što su promicanje ekonomskog i socijalnog progresa, uravnoteženog i održivog razvoja, uspostavljanje monetarne i ekonomske unije uključujući i stvaranje zajedničke valute, uvođenjem državljanstva EU, te razvitkom Unije kao prostora slobode, pravde i sigurnosti. I to sve mirnim putem, bez ratova. Za zemlje Zapadnog Balkana, uključujući i Bosnu i Hercegovinu, ovaj proces integriranja u EU odvija se kroz politički okvir stabilizacije i pridruživanja kao alternative nedemokratiji, nestabilnosti i zaostajanju.

Evropska unija je specifična međunarodna organizacija (*sui generis*) kao novi oblik odnosa između država čiji je pravni osnov funkcioniranja nadnacionalnog odnosno supranacionalnog karaktera. Evropska unija ima svoju samostalnu vlast sa suverenim pravima i neovisnim pravnim sistemom. Ona se svojim obimom djelovanja i načinom rada razlikuje od svih međunarodnih organizacija, ali istodobno nema u cijelosti karakteristike federalne države. Pravni sistem Evropske unije je u njezinoj nadležnosti, obavezan je za države članice i građane EU, a pravac njezinog daljeg razvoja ide u smjeru snajženja nadnacionalne vlasti.

Slično svojim državama članicama i drugim državama u međunarodnom poretku, Evropska unija svojim vezama sa inozemstvom nastoji da osnaži prosperitet i sigurnost. Mada nema svoju vojsku kao što je imaju nacionalne države, Evropska unija zato raspolaze velikim

spektrum instrumenata „meke moći“, od trgovinskih koncesija, preko razvojne pomoći, do preferencijalnog zaduživanja kod Evropske investicione banke, koje ona može da upotrijebi u cilju izmjene ponašanja država nečlanica i oblikovanja ukupnog međunarodnog sistema.

Povremeno štiteći tržište EU (a ne priznajući da je to protekcionizam) i osiguravajući pristup tržištima trećih zemalja, Evropska unija postiže primarni cilj svoje trgovinske politike, a to je dobijanje najpovoljnijih aranžmana za evropske proizvođače i potrošače. Pomažući siromašnim zemljama da ekonomski napreduju, posebno onima sa historijskim vezama sa državama članicama EU, ali bez rizika izlaganja politički osjetljivih evropskih sektora većoj konkurenciji, Evropska unija unapređuje primarne ciljeve svoje razvojne politike. Sporazumi Evropske unije sa zemljama u razvoju u najvećem broju imaju i uslovljavajuće odredbe o poboljšanju zaštite ljudskih prava i standardima dobre vladavine, što je povezano sa trgovinskim koncesijama.

Evropska unija je razvila razgranatu mrežu međuregionalnih i bilateralnih veza trgovinske i političke naravi gotovo sa svakom državom u svijetu, provodeći time sopstvene ciljeve i interese sa inozemstvom. Većina ovih veza je institucionalizirana kroz godišnje samite, ministarske susrete, sastanke visokih zvaničnika i sesije međuparlamentarnih institucija.

ODNOSI BOSNE I HERCEGOVINE I EVROPSKE UNIJE

Evropska unija je priznala nezavisnost Bosne i Hercegovine u aprilu 1992. godine i na taj način uspostavljeni bilateralni odnosi ove dvije strane doprinijeli su međunarodnom priznanju Bosne i Hercegovine kao nezavisne i suverene države, što je imalo za rezultat da je u maju 1992. godine ona primljena u Ujedinjene narode kao punopravna članica. Ideja evropske opredijeljenosti Bosne i Hercegovine u političkom smislu jasno je izražena u Platformi Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine u ratnim uslovima, gdje je spram evropske integracije nedvosmisleno istaknuto da država Bosna i Hercegovina ima poseban interes da postane ravnopravna članica Evropske zajednice.¹

¹ Platforma za djelovanje Predsjedništva RBiH u ratnim

Puni diplomatski odnosi između Evropske unije i Bosne i Hercegovine uspostavljeni su u martu 1993. godine, nakon čega je uslijedilo značajno uvećanje finansijske i humanitarne pomoći Bosni i Hercegovini od strane EU koje je do kraja 2000. godine dostiglo iznos oko 2 milijarde eura, od čega je humanitarni dio iznosio 1,032 milijarde eura.

U novembru 1995. godine Dejton/Pariškim mirovnim sporazumom koji je potpisan 25. decembra 1995. godine zaustavljen je četverogodišnji rat a Bosna i Hercegovina na osnovu Aneksa IV tog sporazuma redizajnirana kao država na osoben način, sa dva ravnopravna entiteta.

BIH I PRISTUPANJE EVROPSKOJ UNIJI

Nakon zbivanja na Kosovu, u maju 1999. godine, Evropska unija se u svojoj politici prema Zapadnom Balkanu okrenula snažnijoj stabilizaciji zemalja ove regije i realizaciji njihovog bržeg društvenoekonomskog razvitka. Kreirala je i novi koncept pridruživanja za pet zemalja regije (Bosna i Hercegovina, Albanija, Hrvatska, Srbija, Crna Gora i Makedonija) putem Procesa stabilizacije i pridruživanja (*Stabilization and Association Process – SAP*), što je predstavljalo novi do tada najširi okvir za trajan mir, demokratizaciju i ekonomski prosperitet regije i potvrdu spremnosti Evropske unije da pruži izglede zemljama Zapadnog Balkana za potpunu integraciju u njezine strukture i članstvo u EU na temelju Ugovora o EU (1992/1993) i ispunjavanja kriterija iz Kopenhagena i Madrida (1993. i 1995). Među ključnim ciljevima Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju su dalje ohrabivanje i finansijska podrška unutarnjih reformskih procesa i postepeno preuzimanje samoodgovornosti za dinamiku i kvalitet ugovornih odnosa sa Evropskom unijom. Radi se o postupnom pristupu baziranom na finansijskoj i tehničkoj pomoći, trgovinskim povlasticama, dijalogu i ugovornim odnosima koji zemlje regije mogu da odvedu ka punopravnom članstvu u EU.

Prema tome, ključni instrumenti Procesa stabilizacije i pridruživanja su:

- Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP);

uslovima, Službeni list broj 8, od 2. jula 1992. godine

- Instrument finansijske pomoći Evropske unije zemljama procesa (*Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilization – CARDS*);

- Mreža preferencijalnih trgovinskih aranžmana;

- Regionalna saradnja.

Posebne vrijednosti potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju su u tome što se prvi put uspostavljaju institucionalni mehanizmi i ugovorni odnosi između Bosne i Hercegovine i Evropske unije i što preferencijalni karakter sporazuma stvara mogućnost ekonomske i političke stabilizacije Bosne i Hercegovine, te za uspostavu bliskih i dugoročnih veza među ugovornim stranama. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju se pokazao kao poželjni okvir za postizanje konačnog cilja država aspiranata za punopravno članstvo u EU, te kao kodificirana forma uvjeta koje je Evropska unija postavljala državama Zapadnog Balkana u svim fazama odnosa sa EU. Sporazum predstavlja *treću generaciju sporazuma o pridruživanju* predviđenu za države Procesa stabilizacije i pridruživanja, te sadrži odredbe o stabilizaciji (politička, sigurnosna, ekonomska) i odredbe o regionalnoj saradnji.

PROCES STABILIZACIJE I PRIDRUŽIVANJA

Već 1997. godine Vijeće ministara Evropske unije postavlja političke i ekonomske uvjete za razvoj bilateralnih odnosa, kada se Bosni i Hercegovini omogućava korištenje autonomnih trgovinskih povlastica. 1998. godine uspostavljena je EU/BiH Konsultativna radna skupina (*Consultative Task Force – CTF*) za osiguranje tehničke i stručne pomoći u oblasti administracije, regulatornog okvira i politike. Proces stabilizacije i pridruživanja (*Stabilization and Association Process – SAP*) započinje u maju 1999. godine² koji je inicirala Evropska komisija i on nudi jasnu mogućnost integracije za Bosnu i Hercegovinu kao i ostalih pet zemalja regije Zapadnog Balkana u Evropsku uniju.

² Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, COM(1999)235 od 26.05.1999., <http://aei.pitt.edu/3571/1/3571.pdf>, (datum pristupa 13.10.2013.)

19-20. juna 2000. godine u Portugalu, sa Samita Evropske unije u Feiri, u Predsjedničkom saopštenju potvrđena je rješenost Evropske unije da podrži potpunu integraciju Zapadnog Balkana u evropske političke i ekonomske tokove putem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, kada države ove regije dobijaju status potencijalnih kandidata koji se potvrđuje ovim sporazumom.³

Što se Bosne i Hercegovine tiče, nakon uslovne Studije izvodljivosti iz novembra 2003. godine, da bi se donijela odluka o otpočinjanju pregovora o Sporazumu ona je morala da ispuni svih 16 preuzetih obaveza za aktiviranje Studije i otpočinjanje pregovora, što je učinjeno u aprilu 2006. godine. Parafiranje sporazuma Bosne i Hercegovine i Evropske Unije obavljeno je 4. decembra 2007. godine, a Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju potpisan je 16. juna 2008. godine. Naime, nakon što je Povjerenik za proširenje (Ollie Rehn) zaključio da postoji dovoljan politički konsenzus i da će se preduvjeti ispuniti, a potom u novembru 2007. godine i formalno okončani tehnički pregovori o Sporazumu, krajem 2007. godine Komisija Evropske unije je predložila da se Sporazum BiH sa EU parafira, tako da je 04. decembra 2007. godine došlo do *parafiranja* Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

U tom periodu Bosna i Hercegovina je postigla ograničeni napredak u ispunjavanju političkih kriterija u skladu da Evropskim partnerstvom. Napredak je praćen u četiri ključne oblasti koje su u fokus interesa 2005. godine postavili Komisija i Vijeće EU, a to su:

- provedba reforme policije u skladu sa sporazumom o restrukturiranju policije iz oktobra 2005. godine;
- puna saradnja sa MKSJ-om;
- usvajanje i provedba zakonodavstva iz oblasti javnog emitiranja; i
- razvijanje zakonskog okvira i administrativnih kapaciteta kako bi se omogućila puna provedba SSP-a.

³ Presidency Conclusions, Santa Maria de Feira European Council, 19-20 June 2000., http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00200-r1.en0.htm, (datum pristupa 13.10.2013)

Sa ciljem uspostavljanja jedinstvene policijske strukture, pregovori o reformi policije trajali su više od četiri godine. Oko prvobitno postavljenog cilja o uspostavljanju jedinstvene policijske strukture nije postignut konsenzus, ali je na kraju postignut dogovor da tek *nakon ustavnih reformi*, koordinacija policijskog rada treba da obuhvati i lokalne policijske jedinice. Tek nakon usvajanja dva zakona o reformi policije, što je u biti bila samo forma u oblasti reforme policije, i nakon njihovog objavljivanja u Službenom listu, Evropska unija je bila konačno spremna da potpiše Sporazum sa Bosnom i Hercegovinom. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) između Evropske unije i Bosne i Hercegovine *potpisan je 16. juna 2008. godine* u Luksemburgu. Zajedno s njim potpisan je i Privremeni sporazum kao dio SSP-a, koji je fokusiran na trgovinu i trgovinska pitanja. Do završetka procesa u kojima će se stvoriti mogućnosti da SSP stupi na snagu, primjenjuje se Prelazni sporazum (*Interim Agreement*) o trgovini i trgovinskim pitanjima koji je stupio na snagu 1. jula 2008. godine.

BIH U AKTUELNOJ FAZI INTEGRIRANJA

Ako bi se htjela sažeto precizirati aktuelna faza procesa integriranja Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju, moglo bi se reći da je država Bosna i Hercegovina u *statusu potencijalnog kandidata* za članstvo u Evropsku uniju, sa potpisanim Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju (2008. godine) koji je ratificiran od strane svih članica EU ali još nije stupio na snagu, a na snazi je još uvijek Privremeni sporazum. Da bi Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju stupio na snagu i Bosna i Hercegovina mogla podnijeti kredibilnu kandidaturu za članstvo u Evropskoj uniji, potrebno je da implementira Mapu puta sadržanu u zahtjevu za članstvo, koja u sebi ima dva prioriteta uvjeta:

- provedba presude u predmetu Sejdić-Finci, što podrazumijeva da ustavne reforme treba izvršiti na način da budu usklađene sa odlukom Evropskog suda za ljudska prava u pogledu nediskriminacije građana na temelju etničke pripadnosti; i

- uspostavu djelotvornog *mehanizma koordinacije* između različitih razina vlasti koji bi omogućio prenošenje, primjenu i provedbu zakonodavstva EU na ujednačen i koordiniran

način u skladu sa ustavnim nadležnostima, kako bi se omogućilo zemlji da o pitanjima EU „govori jednim glasom“. Ovaj uslov je na nivou institucija BiH većim dijelom implementiran.

Uslov pristupa Bosne i Hercegovine finansijskim fondovima IPA II za period 2014-2020. je izrada sektorske strategije sa usaglašenim programima i jasno definiranim budžetima, usklađenim na državnoj razini sa provedbom *acquis-a*. Sektorski strateški dokumenti također trebaju biti usklađeni sa općom strategijom sveukupnog razvoja zemlje, koja korespondira sa strategijom evropskih integracija, što podrazumijeva djelotvorne mehanizme institucionalne koordinacije i saradnje. Kao zahtjevan, a istovremeno izazovan i po mnogo čemu jedinstven, proces stabilizacije i pridruživanja EU struktura podrazumijeva više faza, pri čemu svaka ima svoj okvir, sadržaj, kriterije i aktivnosti koje se moraju poduzeti da bi se preuzeo, a zatim implementirao čitav niz zakonskih rješenja koje važe unutar EU asocijacije. Bosna i Hercegovina je krenula tim putem, pri čemu nailazi na niz poteškoća koje u svakoj od faza pristupanja, sa manje ili više uspjeha, mora da savladava. Jasno je da Bosna i Hercegovina općenito kasni u procesu evropskih integracija, jer se neprestano suočava sa unutarnjim političkim problemima koji utiču na to da ne može brže da se kreće ka članstvu u Evropskoj uniji.

Inače, proces integracije u Evropsku uniju ne može biti cilj sam po sebi. To je prvenstveno sredstvo za postizanje unutarnjeg mira i stabilnosti, jačanje demokratije i vladavine prava, kao i ekonomskog prosperiteta i sveukupnog progressa.

EU PROTIV EU

Predsjednik Evropske komisije Žoze Manuel Barozo u oktobru 2013. godine je izjavio za *Bild* da “sve Balkanske zemlje trebaju biti članice Evropske unije. Mnoge od ovih zemalja prije samo nekoliko godina vodile su ratove, tako da im pristupanje Evropskoj uniji daje perspektivu, što je važno za postizanje mira u cijelom regionu. Vrata trebaju ostati otvorena i za Tursku jer je privredno i geopolitički velika i važna zemlja.”

Već sutradan ugledni njemački dnevnik *Die Welt* piše da „izjave Žozea Manuela Baroza, predsjednika Evropske komisije da će Balkanske

zemlje biti članice Evropske unije predstavljaju lažnu nadu“. Navodi se da su takve izjave izrečene s poštenim namjerama, ali da primanje zemalja poput Srbije, Kosova, Bosne i Hercegovine i Albanije nije ništa drugo nego buđenje lažnih očekivanja. „Jedva da smo na pola puta ekonomskog oporavka EU, Barozo priča o primanju Zapadnog Balkana u EU. Iskustvo sa Bugarskom i Rumunijom bi trebalo da ga uspori u davanju takvih izjava.“

Die Welt navodi da je EU sa 28 članica u fazi konsolidacije i pregrupisanja, te da više ne može politički i ekonomski sanirati zemlje Zapadnog Balkana. „To su zemlje u kojima su vođeni jedini ratovi, vrlo brutalni, poslije Drugog svjetskog rata u Evropi. Oni su ostavili duboke i teške rane koje još dugo neće biti zaliječene. Te zemlje će svoje konflikte unijeti u EU, čije rješavanje bi je moglo preopteretiti... EU nije mlađi partner UN-a, zemljama kandidatima za članstvo u EU treba pomoći, ali da svako ko želi da bude član EU mora vlastitim snagama prihvatiti evropske vrijednosti. Preopterećivanje EU ugrožava mirovni projekat Evropske zajednice naroda.“

U vezi sa ovim treba podsjetiti na nakoliko činjenica:

1. Evropska zajednica je 1990-1991. (na ministarskim konferencijama u Hagu) vodila, u skladu sa međunarodnim pravom, proces definiranja, provođenja i redizajna disolucije i stvaranja novih država na prostoru Zapadnog Balkana i bivšeg SSSR-a, te je i Bosni i Hercegovini putem Arbitražne komisije precizirala uslove i način uspostavljanja nezavisnosti i suvereniteta, a u aprilu 1992. godine je i priznala kao nezavisnu državu. U maju 1992. godine to su učinile i Ujedinjenje nacije, primivši BiH u svoje članstvo, da bi joj odmah nakon toga uskratila pravo na odbranu čuvenim embargom na naoružavanje.

2. Glavne članice Evropske unije su, uz SAD, bile ključni kreatori Dejtonskog mirovnog sporazuma za BiH, čime je zaustavljen rat ali i zamrznut konflikt i navučena čuvena ludačka košulja iz koje Bosna i Hercegovina ne može sama, uz dogovor domaćih lidera i njihovog domaćeg konsenzusa, da izađe. Tako je za Balkan kreirano „balkansko rješenje“ (D. Oven), zbog čega BiH ide usporenim hodom ka EU. Značajan dio domaćih političkih lidera se ponaša

destruktivno, brinući samo o svojim malim stranačkim kraljevstvima, ali rigidna i nefleksibilna politika uslovljavanja Evropske unije neprimjerena složenoj i krhkoj strukturi Bosne i Hercegovine, umjesto da daje pune rezultate mobilizirajući sve društvene snage u našoj zemlji na ispunjenje evropskih uslova i standarda za priljučenje Evropskoj uniji, konstantno pruža upravo tim destruktivnim snagama priliku, da komplikujući ispunjenje zadatah uslova, kao npr. u predmetu Sejdić-Finci, neprestano otvaraju nova pitanja svih globalnih političkih problema ustroja države Bosne i Hercegovine, zaustavljajući tako napredak BiH na putu ka Evropskoj uniji.

Dakle, nije sporno da BiH mora riješiti problem Sejdić-Finci i pitanje mehanizma koordinacije i druge standarde kao preduslova za stupanje na snagu sa EU već potpisanog SSP-a, kao uslova za kredibilnu aplikaciju za pregovore o pristupanju u EU, međutim, međunarodna zajednica, pa tako ni Evropska unija nije nedužna po pitanju fragmentacije i razbijanje prostora Zapadnog Balkana i u pogledu održavanja zamrznutih konflikata, mada je dosta učinila u pogledu stabiliziranja prilika, regionalne saradnje i iniciranja pridruživanja ovog prostora Evropskoj uniji i NATO-u.

Realna opasnost da BiH ostane izolirano ostrvo izvan Evropske unije u suprotnosti je ipak sa geostrateškim i sigurnosnim interesima Evrope. Uprkos ozbiljnoj finansijskoj, političkoj pa i moralnog krizi Evropske unije, kada ima dosta i onih koji sumnjaju u njezin opstanak, Bosna i Hercegovina svojim pluralnim bićem, multilateralizmom, i multikulturalnim vrijednostima naprosto je prirodno upućena na budućnost u Evropskoj uniji, gdje bi podijelila zajedničku sudbinu sa sebi sličnima, ali u zajednici sa većim narodima, snažnim ekonomijama i demokratskim sistemima. Jer evropska budućnost BiH je neminovna, makar dimanima ostvarenja tog puta bila neizvjesna.

Jasno da je proces integracije u Evropsku uniju prvenstveno sredstvo za postizanje unutarnjeg mira i stabilnosti, jačanje demokratije i vladavine prava, kao i ekonomskog prosperiteta i sveukupnog procesa napretka svake države priključenja u EU, te bi naravno i ubrzanje procesa evropske integracije BiH predstavljalo istovremeno i ubrzanje procesa unutarnjih reformi i promjena, a samo članstvo BiH u

Evropskoj uniji – bilo bi potvrda da je BiH postala stabilna i napredna Evropska država.

Međutim, pri svemu tome, na tom putu BiH kao krhkoj postratnoj tranzicijskoj zemlji je potrebna i stalna potpora do postizanja punog unutarnjeg političkog konsenzusa.

LITERATURA I IZVORI

1. Bache, I., George, S. (2006) *Politics of the European Union*, Oxford, Oxford UP;
2. Beach, D. (2005) *The dynamics of European integration. Why and when EU institutions matter*, Basingstone, Macmillan;
3. *Bosna i Hercegovina i Pakt stabilnosti*, Ministarstvo za Evropske integracije, Sarajevo, 2002.
4. *Bosna i Hercegovina 2013*, Bosnia and Herzegovina 2013., Progress Report, European commission, Brussels, 1.10.213.;
5. Bulmer, S. & Lequesne, C. (Eds)(2005) *The member states of the European Union*, Oxford, Oxford UP;
6. Cini, M. (Ed)(2005) *European Union Politics*, Oxford, Oxford UP;
7. Čavoški, A. (2006) *Pravni i politički poredak Evropske unije*, Beograd, Pravni fakultet univerziteta Union u Beogradu, JP "Službeni glasnik";
8. Dinan, D. (2009) *Sve bliža Unija, Uvod u Evropsku integraciju*, Beograd, JP "Službeni glasnik";
9. Enzensberger, H.M., (2013), *Nježni monstrum Bruxelles, ili Evropa lišena suverenosti*, Zagreb, Neandar Media;
10. Habermas, J., (2008), *Eseji o Europi*, Zagreb, Školska knjiga,
11. Halilović, S., (2012), *Savremena diplomatija i diplomatska služba BiH*, Sarajevo, Fakultet političkih nauka;
12. Hicks, S. (2007) *Politički sistem Evropske unije*, Beograd, Službeni glasnik;
13. *Izveštaj o napretku BiH u 2012*, Evropska komisija, Brisel, 10.10.2012.,
14. Misita, N. (2009) *Evropska unija. Institucije*, Sarajevo, Revicon;
15. Mišević, T. (2009) *Pridruživanje Evropskoj uniji*, Beograd, JP "Službeni glasnik";
16. Omejec, J., (2008), *Vijeće Evrope i Evropska unija, Institucionalni i pravni okvir*, Zagreb, Informator;
17. Pinder, J. (2003) *Evropska unija*, Sarajevo, TKD Šahinpašić;

18. Prokopijević, M. (2009) *Evropska unija*, Uvod, II. dopunjeno izdanje, Beograd, Službeni glasnik;
19. Ren, O. (2007), *Budući dometi Evrope*, Beograd, Konrad Adenauer Stiftung;
20. Smajić, Z. (2005) *Evropska unija za svakog*, Sarajevo, Eurocontact;
21. Smith, K. E. (2003) *European Union – Foreign Policy in a Changing World*, Oxford;
22. *Strategija integriranja Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju* (2006) Sarajevo, Direkcija za Evropske integracije Vijeća ministara BiH,;
23. *Strategija proširenja i ključni izazovi za 2012-2013.*, Evropska komisija, Brisel, 10.10.2012;
24. Velikonja, M. (2007) *Evroza, Kritika novog evrocentrizma*, Beograd, Biblioteka XX vek

Summary

BOSNIA AND HERZEGOVINA IN EUROPEAN INTEGRATION

Safet HALILOVIC

Some 60 years of the duration of European integration processes have led, starting with the initial unification of the original six Western European countries, to creation of the European Union which today includes 28 countries with population of 500 million, 4.3 million km², and 30% of world's GDP. The main goal is development of the European Union as a space of freedom, justice and security. For Bosnia and Herzegovina and the West Balkan countries, the process of EU integration is taking place within the political framework of stabilization and association as alternative to non-democracy, instability and setbacks.

Key words: EU, integration, Bosnia and Herzegovina, stabilization and association

الموجز

البوسنة والهرسك في عمليات الاندماج الأوروبي

صافت خليلوفيتش

استغرقت عمليات الإندماج الأوروبي ستين عاماً، بدأت بانضمام ستة دول أوروبية غربية، وانتهت اليوم بتشكيل الاتحاد الأوروبي الذي يضم 28 دولة، ويبلغ عدد سكانه 500 مليون نسمة، ومساحته 4,3 مليون كم²، ويشكل 30% من إجمالي الناتج العالمي، وتتلخص أهداف هذا الاتحاد الرئيسية في تنمية الاتحاد باعتباره حيزاً للحرية والعدالة والأمن. أما فيما يتعلق بالبوسنة والهرسك ودول غرب البلقان، فإن عملية الاندماج في الاتحاد الأوروبي تسير ضمن الإطار السياسي المعروف بالاستقرار والانضمام ليكون البديل في مواجهة الديكتاتورية وعدم الاستقرار والتخلف.

الكلمات الرئيسية: الاتحاد الأوروبي، الاندماج، البوسنة والهرسك، الاستقرار والانضمام.